

УДК 37.011.33

Мальцева О.Г.

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. Освіта повинна допомагати суб'єкту увійти в культуру, засвоїти її цінності і успішно діяти в культурному бутті.

Сучасне суспільство відійшло від розуміння освіти як цілеспрямованого процесу і результату оволодіння особистістю знаннями, вміннями, навичками. Зараз освіта розуміється як процес трансляції ціннісного знання. У цьому її сутність. Сьогодні педагогічна аксіологія як галузь педагогічної науки визначає ієрархію цінностей освіти, відображаючи її мету, завдання, зміст, основні функції, результат. Здійснюючи ціннісний підхід, на основі визнання цінності самої освіти, педагогічна аксіологія розглядає її як одну з головних цінностей людини.

Основу змісту освіти складають знання, тому для кожної освітньої системи саме знання є домінантною цінністю. Вони дозволяють індивіду самостійно мислити, виразити себе, орієнтуватись в навколишньому середовищі, сформувані фахову компетентність та реалізуватись у професійній діяльності [6, с. 99-117].

Але рівень навчальних досягнень та їх реалізація у професійній діяльності безпосередньо залежить від ступеня володіння знаннями, від вміння їх застосовувати, тобто – від набуття грамотності як цінності особистості. Її відсутність або низький рівень унеможливорює формування компетентності індивіда на рівні державних стандартів як соціально закріпленого результату. В науковій літературі ця категорія не отримала достатнього обґрунтування.

Таким чином, склалася суперечність між спрямованістю освітньої політики держави в умовах інтеграції в освітній європейський простір на підготовку висококомпетентного конкурентоспроможного фахівця та гальмуванням вирішення зазначеного питання у силу недостатньої методичної і наукової розробленості феномену “грамотність” та його набуття як основи компетентності, що зумовлює актуальність цієї теми.

Професійна діяльність майбутнього вихователя дошкільного закладу передбачає сформованість його музично-педагогічної компетентності (засвоєння фахово-методичних та спеціальних умінь) для вирішення музично-педагогічних завдань. Ці завдання вирішуються засобами музичного мистецтва, тобто потребують певного рівня музично-педагогічної грамотності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аксіологічний підхід з ХХ ст. заходить в центрі наукових праць присвячених пізнанню людини (Б. Ананьєв, М. Каган, М. Мамардашвілі та ін.), в питаннях вивчення феномену творчості (В. Вілюнас, І. Кон та ін.), розкриваючи різні аспекти педагогіки музичної освіти (Е. Абдулін, Ю. Алієв, Б. Целковніков, Г. Ципін та ін.).

Зазначене дослідження спирається на актуальні наукові розробки, котрі розкривають шляхи підвищення ефективності реального педагогічного процесу (Н. Кузьміної, В. Лозової, В. Сластьоніна, В. Семіченко, Г. Троцько, П. Танько), обґрунтовують методологію та апарат дослідження в музичній педагогіці (О. Апраксіна, О. Арчажнікова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька), вивчають проблеми формування окремих компонентів музично-педагогічної підготовки педагога (Є. Бондаревська, В. Дряпіка, А. Козир, О. Олексюк, О. Рудницька).

Аналіз наукових доробок засвідчив, що в колі питань підвищення ефективності педагогічного процесу, спрямованого на реалізацію професійної компетентності майбутнього фахівця, аспект набуття музично-педагогічної грамотності майбутнього вихователя в контексті ціннісного підходу лишається поза увагою, отже – потребує вивчення та певної конкретизації.

Формулювання цілей статті. Конкретизувати сутнісні складові музично-педагогічної грамотності в контексті аксіологічного підходу та виокремити її значення у формуванні музично-педагогічної компетентності вихователя дошкільного закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні вимоги до особистості вихователя дітей дошкільного віку, його професійної компетентності ґрунтуються на засадах конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про вищу освіту”, Базового компонента дошкільної освіти та інших державних нормативних документах.

У психолого-педагогічній літературі поняття “професійна компетентність” розглядається як професійна підготовленість і здатність суб’єкта праці до виконання завдань і обов’язків повсякденної діяльності. Вона є мірою і основним критерієм визначення її відповідності вимогам праці [2, с. 16].

Соціально-педагогічний словник тлумачить компетентність від лат. *competentia* – психолого-соціальна якість, котра означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності. Компетентність сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [8, с. 114].

Педагогічний словник визначає її як рівень освіченості, достатній для самостійного рішення виникаючих пізнавальних проблем і визначення своєї позиції. Професійна компетентність уточнюється як володіння необхідною сумою знань індивіда, визначаючих сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування і особистості як носія певних цінностей [3, с. 62]. Енциклопедія освіти дає визначення компетентності у навчанні у зарубіжних джерелах, які передають її через усталені поняття: “здатність до...”, “комплекс умінь”, “умілість”, “готовність до ...”, “знання в дії”, “спроможність”...

Спільним для наведених визначень є розуміння компетентності як набутої характеристики особистості, що сприяє успішному сходженню молодій людині в життя сучасного суспільства. Крім того, компетентність у навчанні розглядається як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку у індивіда здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері [1, с. 408].

Музично-педагогічна компетентність є результатом музично-педагогічної підготовки майбутнього вихователя. Вона являє собою складне поліфункціональне багатофакторне утворення на основі інтеграції професійних теоретичних знань, ціннісних орієнтацій і практичних умінь у сфері музичної підготовки [9, с. 12]. Музично-педагогічна компетентність розширює можливості вихователя і виявляється як здатність якісно будувати музично-педагогічний процес. Основою формування музично-педагогічної компетентності є музично-педагогічна грамотність, як особистісна цінність майбутнього вихователя, як така, що сприяє поглибленню та вдосконаленню його музичної професіоналізації.

Категорія грамотність, як цінність людини, розуміється не як її освіченість, оволодіння певним комплексом умінь та навичок, а як особистісна якість, котра характеризується умінням людини використовувати ці знання [6, с. 114]. Новітній словник іншомовних слів та виразів дає визначення грамотності (від грецької читання, письмо) як одного з базових показників соціально-культурного розвитку суспільства, ... який має тенденцію до розширення [5, с. 244]. Педагогічний словник визначає грамотність як одну з важливих умов і показників якості навчання, як певну ступінь володіння знаннями у тій чи іншій галузі та вміннями їх застосовувати [3, с. 31].

Знання – це перевірені практикою результати пізнання оточуючого світу [7, с. 11]. Музично-педагогічна грамотність передбачає оволодіння знаннями, котрі, за класифікацією по психологічному рівню, належать до знань – розумінь, знань – відтворень, знань – застосувань. По локалізації належать – до індивідуальних знань. По формі відображення – до образних

та знакових вербальних знань; по галузі і предмету пізнання – до гуманітарних знань з мистецтва; по ступеню узагальненості – до зв'язків-асоціацій, понять, оціночних знань [7, с.12].

Музично-педагогічна грамотність також передбачає, по-перше: оволодіння ключовими знаннями музичної науки, котрі відображають найбільш загальні явища музичного мистецтва. Ці знання є основою, що дозволяє суб'єкту орієнтуватись в музиці, виділяти в ній головне, сутнісне; по друге: вміння використовувати знання про окремі конкретні елементи музичної мови (звуквисотність, метроритм, темп, динаміку, лад, тембр, регістр, агогіку та ін.), зв'язок між засобами музичної виразності, єдність між елементами музичної мови. Ціннісною основою оволодіння музично-педагогічною грамотністю розглядаємо опанування художнього сприймання музики.

Художнє сприймання – це процес формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності. Цілісність музичного мистецтва зберігається у свідомості індивіда тільки за умови його здатності естетичного сприймання конкретного твору, виявляючи при цьому різнобічні зв'язки з іншими творами, з широким загалом музики, з життям в цілому.

Таким чином, в процес сприймання музики включається життєвий і музичний досвід особистості. Це і досвід безпосереднього переживання і роздумування, який формується під впливом музичного мистецтва, і художній досвід, пов'язаний з виконанням музики. Зазначена позиція дозволяє розглядати художнє сприймання музики як основу засвоєння особистістю втіленого в музичному мистецтві досвіду емоційного та морального відношення до дійсності, як критерій набуття індивідом певного рівня музичної грамотності.

Розвиток сприймання музики в тій чи іншій мірі передбачає накопичення досвіду творчої навчальної діяльності. Особливість процесу накопичення цього досвіду обумовлена нерозривністю сприйняття музики із засвоєнням певних музичних знань, формуванням виконавських умінь та навичок.

Важливою ознакою художнього сприймання музики є його усвідомленість та поступовий розвиток, шляхом розуміння закономірностей музичного мистецтва. Художнє сприймання музики тісно пов'язане з таким рівнем музичної грамотності, як знання соціальних норм, естетичних критеріїв музичного мистецтва і містить у собі художню оцінку.

Здатність давати естетичну оцінку твору характеризує високий рівень розвитку художнього сприймання музики та слугує показником високого рівня музичної грамотності.

Художнє сприйняття музики є також основою всіх видів виконавської діяльності, котрі пов'язані з обов'язковим емоційним і усвідомленим відношенням до музики, та її естетичною оцінкою.

В процесі засвоєння, закріплення та творчого використання музичних знань здійснюється дидактична функція музичного сприймання (коли вибудовується їх нерозривне поєднання з різновидами музичного мистецтва).

Здатність застосовувати знання в процесі художнього сприймання музичних творів проявляється у формуванні музичних умінь на основі обов'язкової музичної грамотності. Існує взаємозалежність знань і умінь. Уміння поглиблюють знання, а знання прискорюють набуття умінь.

Отже, музична грамотність є незамінним чинником здійснення всіх видів музичної навчальної діяльності і саме вона є підґрунтям формування провідних музичних умінь. В цілому, рівень формування провідних умінь відображає рівень розвитку художнього сприймання музики особистістю і її здатність використовувати музичні знання у практиці музичної підготовки, тобто здійснювати особистісно-ціннісний музичнограмотний підхід в навчанні.

І, якщо цінність – форма прояву певного роду відношення між суб'єктом і об'єктом, а усвідомлення індивідом цінності об'єкта соціальної дійсності та його оцінка формують особливий вид відношення до нього – ціннісне відношення [4, с. 218], то можна стверджувати, що усвідомлення майбутнім вихователем можливості керувати своїми знаннями з музики; оперувати набутими вміннями і навичками актуалізує його особливе ставлення до набутих музичних знань, котре ми класифікуємо як ціннісне ставлення.

Висновки. Доведено, що музично-педагогічна грамотність є особистісно-ціннісним утворенням людини. Конкретизовано її сутнісні складові (володіння базовими знаннями музичної науки, здатність художньо сприймати та аналізувати музичні твори, опанування певного рівня музичних умінь та навичок у практиці музичної підготовки). Виокремлено динаміку зв'язку між музично-педагогічною компетентністю та музично-педагогічною грамотністю, як її ціннісним підґрунтям.

Перспективами подальших розвідок в цьому напрямі вбачаємо визначення критеріальної бази музично-педагогічної грамотності майбутнього вихователя дошкільного закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г.Кремень. – К.:Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.
2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователів дошкільного закладу: навчальний посібник / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 319.
3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2000. – 176 с.
4. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ высш. учеб. заведений / В.В. Краевский, Е.В. Бережнова. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 400 с.
5. Новейший словарь иностранных слов и выражений – М.: Современный литератор, 2003 – 976 с.
6. Слестенин В.А., Чижакова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию: Учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Изд. центр “Академия”, 2003. – 192 с.
7. Селевко Г.К. Социально-воспитательные технологии. М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 176 с.
8. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. – К.: “Екс Об”, 2004. – 304 с.
9. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах: автореф. дис... д-ра пед. наук: (13.00.04 –Теорія і методика професійної освіти) /Танько Тетяна Петрівна; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2004. — 41с.

АНОТАЦІЯ

Мальцева Є.Г. Музично-педагогічна грамотність вихователя дошкільного закладу в контексті аксіологічного підходу. У статті конкретизовано сутнісні складові музично-педагогічної грамотності в контексті аксіологічного підходу та виокремлено її значення у формуванні музично-педагогічної компетентності вихователя дошкільного закладу.

Ключові слова. *Аксіологічний підхід, музична грамотність, вихователь дошкільного закладу, музично-педагогічна компетентність, знання музичної науки.*

АННОТАЦИЯ

Мальцева Е.Г. Музыкально-педагогическая грамотность воспитателя дошкольного заведения в контексте аксиологического подхода. В статье конкретизированы существенные составляющие музыкально-педагогической грамотности в контексте аксиологического подхода и

выделено ее значение в формировании музыкально-педагогической компетентности воспитателя дошкольного учреждения.

Ключевые слова. Аксиологический подход, музыкальная грамотность, воспитатель дошкольного учреждения, музыкально-педагогическая компетентность, знания музыкальной науки.

SUMMARY

Maltseva E.G. Musical and pedagogical skills of a preschool future teacher in the context of axiological approach. In the article the essential components of musical and pedagogic skills in the context of the axiologic approach are specified and the importance of these skills in the formation of the musical competence of preschool future teachers is marked.

Key words. *Axiologic approach, musical competence, preschool teacher, musical and pedagogic competence, knowledge of a musical science.*